

Az ismerős idegen érintése

Nagypál István *A fiúkról* című verseskötetéről

Nagypál István első kötetének versei elsősorban a gyermekkor világában helyezik el magukat, a költői beszélő a gyermek még ártatlan, romlatlan perspektívájából igyekszik megszólalni, ám sajnos folyamatos csalódásokkal kénytelen szembenézni, valahol pedig ezáltal válik felnőtté. A kötet három jól szerkesztett, egymásba szervesen illeszkedő ciklusra tagolódik, melyeknek látszólagos hősei, lírai megszólítottjai három ismert német regény főszereplője, Hermann Hesse *Demiánja*, Siegfried Lenz *Arnéja* és Robert Musil *Törless-sze*. A költői beszélő hozzájuk beszél három cikluson át, ám fokozatosan kiderül, hogy e három különböző maszk mögé bújtatott megszólított valójában egy és ugyanaz a személy, a költő csupán más-más perspektívákból ábrázolja.

A fiúkról című verseskötet, bár címe már magában foglal szexuális beállítottságra való utalásokat, ennél sokkal általánosabb nézőpontból közelíti meg a témát: az emberi kapcsolatok nemtől, szexuális orientációtól független jellemzőire kíván reflektálni, egyfajta kapcsolatboncolás és önboncolás keretében feltárni azokat a visszasságokat, melyek két, egymáshoz közel álló ember intim kapcsolata során kialakulhatnak. A három regényhős a versciklusokban egyfajta negatív fejlődésregény / *leépüléstörténet* (anti)hősévé válik, a kötet pedig nem más, mint a költői beszélő megszólítottjától, életének (egykori) talán legfontosabb szereplőjétől való elidegenedésének lírai naplója.

Nagypál szövegeinek érdekes tendenciája, hogy elsősorban nem magyar irodalmi hagyományokból, nem kortárs magyar szerzők versvilágából, hanem a világirodalomból merítenek. Explicit módon megjelenik, bár pusztán csupán egyfajta díszletként és maszkként Hesse, Lenz és Musil egy-egy paradigmatis regényének hőse, ám ha feltesszük a kérdést, hogy kik azok a költők vagy más műnemben alkotó irodalmi szerzők, akik igazán hatottak Nagypál István lírájára, meglepő válaszokat kaphatunk. Első helyen említhetjük a nemrégiben elhunyt Nobel-díjas lengyel költőnőt, Wislawa Szymborskát, valamint a kortárs amerikai irodalom számos jeles képviselőjét, többek között a viszonylag fiatalon nagy karriert befutott Megan O'Rourke-ot és a Nobel-díjra jelölt Joyce Carol Oates-ot, de ott van a háttérben Roberto Bolaño, vagy akár a kortárs magyar irodalom nagyjai közül Kertész Imre is.

Az első ciklusban a költő Demián barátjának maszkját ölti magára, miként az kitűnik a tematikus egység talán legjellegzetesebb verséből, a *Nagymama almája* című szövegből. A lírai hős igazából nem annyira maga a beszélő, sokkal inkább a megszólított, aki ellenben végig néma marad, a vele kezdeményezett dialógus is csupán látszólagos:

Nagymama almája

*ahogy a kertben fekszünk Demián
állandóan szíve felé nyúl kis virág
fejeket szedek szét megsimogatja
a tenyeremet szeretem a kezét*

*gyógyszerszagú szájában nyalóka
forrónadrágban selyempólóban
őszillatú angyalokat rajzol nevetek
nagymama figyel a padról lédús*

*almát dob nekünk civakodunk
a bokádba harapok rám sziszegsz
belém marsz figyelnek minket
fülembé súgysz a padot nézem*

E látszólag idillikus, álomszerű emlékkép-sorozat valójában nyomasztó atmoszférát teremt maga körül. A beszélő és *Demián* között végig ott kavargó valamiféle feloldhatatlan feszültség, a szerelem / szeretet és az elidegenedés, a viszolygás érzetének elegye. A néven nevezés, hogy itt épp Hesse *Demiánja* a vers megszólítottja, akár esetleges költői választásnak is tűnhet. Nem igazán beszélhetünk azonban valami öncélú intertextuális irodalmi játékról, hiszen a maszkok, első olvasásra talán túlzottan intellektuális(kodó)nak ható irodalmi utalások mellett kőkemény érzés- és élménylírát találunk e szövegek mögöttes tartományában.

A *Demián*-ciklus végül látszólag a megszólítottól való totális elidegenedéssel és búcsúval zárul, hogy azután a finom vonalakkal megrajzolt arc vonásai egy kissé megváltozzanak, s a lírai megszólított újabb irodalmi (ál)arcot öltön magára, ezúttal Sigfried

Lenz *Arne hagyatéka* című regénye főszereplőjének, a rövid életű, *Demián*hoz hasonlóan tragikus sorsú *Arne Hellmer*nek alakját vegye fel. Az *Arne*-ciklus legtipikusabb verse, *A kikötő* című szöveg ugyancsak az elidegenedés, s talán a kényszerű búcsúzás lírai lenyomata, melyben a megszólított továbbra is néma marad, a beszélő hiába próbálja felébreszteni, valamiképp segíteni rajta, talán immár utolsó drámai kísérletet téve a megmentésére:

A kikötő

*Az óváros partján sétálok,
egy kiálló szögbe próbálok
belerúgni, mely a sós víztől
berozsdállt. Sétálok, előled.*

*Aztán alga-penészes hajó-
testek között alva talállak.
Kamaszos mosoly ül ki az
arcodra. Ott fekszel most,*

*ahol nevetségessé tettünk.
Azt mondták, nem tudsz
úszni, és azt is mondták,
gyenge vagy, törékeny.*

*Próbállak felkelteni, mert
a reggeli dagállal úszik be
a komp a kikötőbe; ellep
a tenger, mint a súlyos bóját.*

Bár a szöveg nem deklarálja nyíltan, a megszólított valószínűleg itt is szükségszerűen a halállal, az elmúlással néz szembe, s a legszörnyűbb az egészben, hogy ezt a halált maga választja, döntését pedig semmi sem képes megváltoztatni. Bár az *Arne*-ciklusban is találhatunk finom intertextuális utalásokat a megidézett regény cselekményének elemeire, az

intertextualitás itt sem cél, csupán lírai eszköz egy bizarr és csak nehezen szavakba önthető emberi viszony leírására. Olvasóként szinte észre sem vesszük, úgy siklanak át a második ciklus versei a harmadik, záró tematikus egység szövegeibe, ahol a megszólított immár Robert Musil *Törless*-szének arcát ölti magára. Ennek a ciklusnak talán kulcsverse a *Törless színe* című szöveg, egyúttal a lírai egység és a kötet záróverse, mely a korábbi verseknél is nyomasztóbb és súlyosabb képet fest egy két ember között fennálló kapcsolat teljes tönkremeneteléről, s e baljós atmoszféra már nem csupán a szövegek mélyebb rétegeiben húzódik meg, hanem ott van előttünk a maga teljes valójában, olvasóként kendőzetlenül szembesülünk vele:

Törless színe

*Az ágyad szélén ültél és nézted az éjjeli
szekrényre tett gyümölcsöket, minden
ebédre kaptál egyet, de te mintha csak
gyűjtögetted volna őket, nem etted meg.*

*Azt kérdezték tőlem a gyerekek, hogy
miért hideg az arcod, ha megpusztilnak.
Nem tudom, arra sem tudok választ
adni, hogy milyen színű az arcod.*

*Mosolyogva mondtad, hogy ma nem
gyümölcsnapot tartasz, azért maradt
meg mind, és nyugodtan megehetem
a barna körtét, ami közel volt hozzád.*

*Aztán cukrot, azt a feketét osztogatta
nagyapád a templom fala mellett,
mintha ünnepeltek volna valamit,
nem értettem a szokásaikat.*

A megszólított arca sápadt és hideg – bár még él ugyan, okvetlenül ott viseli magán a halál letörölhetetlen előjeleit. A felmerülő kérdésekre persze nincsenek válaszok – nem kapunk indoklást, hogy a végig néma megszólított élőként miért keresi és várja folyamatosan a halált, miért tesz kísérletet újra és újra önnön létezése felszámolására, legfeljebb sejtéseink lehetnek. Az irodalmi maszkok és intertextuális díszletek mögött olyan hétköznapi(bb) emberi tragédiákat láthatunk kibontakozni, mint a valakin legyőzhetetlenül elhatalmasodó depresszió és az ezzel járó esetleges öngyilkossági kísérletek, s mindaz, amekkora terhet a lelki beteg ember jelent szeretteinek és környezetének. Nagypál István versei talán többek között éppen ezt a terhet párolják finom, intertextuális lírai szövegekké – bármennyire is küzd egy ember a másikért, az már nem fogad el semmilyen segítséget, s hiába kap bármennyi szeretetet, tragikus módon immár szinte megszűnt önmaga lenni, s a világtól és önmagától is végleg elidegenedve csupán a létezésből való valamiféle kilépés válik a céljává. *Demján, Arne* és *Törless* mind ugyanannak a teljesen néma, a beszélőtől és önmagától is végleg elidegenedett megszólítottnak az (olykor egyébként esetlegesnek ható) lírai-irodalmi alteregói, a három ciklus pedig ugyanannak az (egyre nyomasztóbbá váló, egyre súlyosbodó) emberi viszonynak a körüljárása. Az elidegenedés traumáján túl a lírai beszélőnek talán szembe kell néznie egy még nagyobb traumával: a (szeretett) megszólított immár *nem válaszol*, s többé nem az, aki valaha volt. Hogy önmagát is megmentse a végső lelki-érzelmi elsorvadástól, a beszélőnek búcsút kell vennie attól a személytől, aki talán már csak *testben* van itt, lélekben azonban már régen eltávozott. A szeretett másiktól való búcsú, a róla való végső lemondás kényszere pedig az egyik legsúlyosabb emberi trauma, melyet irodalmi szöveg megörökíthet.

Nagypál István első verseskötete, bár sok más egyéb vonatkozása mellett vállaltan egy disszonáns és szomorúan végződő férfiszerelem lírai lenyomata, ezen a tematikán jóval túlmutat, így nehéz lenne pusztán a *gender-irodalom* egy kortárs mintaszövegeként olvasni. A beszélő és a megszólított neme, bár tisztázva van, egyáltalán nem számít olyan szempontból, hogy a mindenkori olvasó képes lehet-e azonosulni a szövegekben megfogalmazott élményekkel és érzésekkel, fajsúlyos és autentikus líraként tapasztalva meg a szerző verseit. Szokatlanul erős, jól átgondolt pályakezdés, mondhatnánk. Méltán remélhetjük, hogy *A fiúkról* a JAK-füzetek sorozat költői hangvételébe jól illeszkedő, ugyanakkor a költő nemzedékén belül egyéni lírai hangjának köszönhetően e sorozattól függetlenül is széleskörű szakmai recepciót kiváltó mű, a fiatal kortárs magyar líra egyik fontos darabja lesz. Miként a kötet egyik bemutató estjén talán éppen Sopotnik Zoltán, a JAK-füzetek akkori sorozatszerkesztője szubjektív módon megjegyezte, Nagypál könyve az azóta a középnemzedék jelentős képviselőjévé avanszált Peer Krisztián *Belső Robinson* című első

kötete óta talán az elmúlt tizenöt-húsz év egyik legerősebb első verseskönyve magyar nyelvterületen. Bízunk hát benne, hogy szerző és műve a nem is olyan távoli jövőben beváltja a hozzá fűzött reményeket.

(JAK-PRAE.HU, Budapest, 2012, 68 oldal)